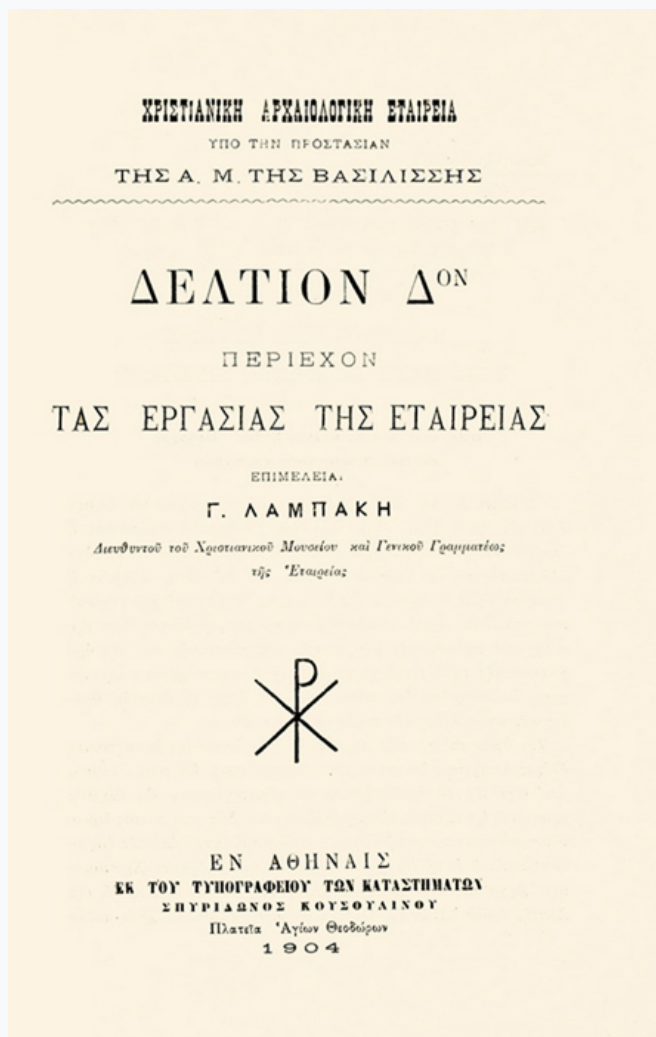

Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας

Τόμ. 4 (1904)

Δελτίον ΧΑΕ 4 (1904), Περίοδος Α'

Μουσείον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας. Μελέται, εργασίαι και περιηγήσεις του έτους 1901

Γεώργιος ΛΑΜΠΑΚΗΣ

doi: [10.12681/dchae.1586](https://doi.org/10.12681/dchae.1586)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΛΑΜΠΑΚΗΣ Γ. (2013). Μουσείον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας. Μελέται, εργασίαι και περιηγήσεις του έτους 1901. *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 4, 73–84. <https://doi.org/10.12681/dchae.1586>

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΧΡΗΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Μουσείον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής
Εταιρείας. Μελέται, εργασίαι και περιηγήσεις του
έτους 1901

Γεώργιος ΛΑΜΠΑΚΗΣ

Δελτίον ΧΑΕ 4 (1904), Περίοδος Α' • Σελ. 73-84

ΑΘΗΝΑ 1904

ΜΟΥΣΕΙΟΝ

ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Γ. ΛΑΜΠΑΚΗ

Διευθυντοῦ τοῦ Χριστιανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου

ΜΕΛΕΤΑΙ, ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΚΑΙ ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1901

Α'. Κατάστασις τοῦ Μουσείου.

Ὑχαρίστως ἀναφέρομεν ὑμῖν, ὅτι ἐν τῷ Μουσείῳ ἡμῶν κατὰ τὸ λήξαν ἔτος 1901, εἰσῆλθον 571 ἀντικείμενα, ἐγγραφέντα ἐν τῷ κώδικι ὑπὸ τοὺς ἀριθμοὺς 2643—3215.

ἤτοι εἰσῆλθον

Χειρόγραφα	4
Ἐντυπα	7
Φωτογραφικά ἀπότυπα ..	116
Εἶδη ἀναφλεκτικῶν ὑλῶν καὶ βασιανιστηρίων τῶν πρώτων αἰώνων	10
Συλλογὴ ἀντικειμένων ἀπὸ κατακομβῶν	14
Συλλογὴ ἀρωματικῶν εἰ- δῶν τῆς Ἐκκλησίας ..	19
Διάγραμμα ἀντικείμενα	401

προῆλθον δὲ

Ἐξ ἀγορᾶς	7
Ἐκ δωρεᾶς τοῦ Μ. Πα- τριάρχου Ἱεροσολύμων κ. Δαμιανοῦ	29
Ἐκ δωρεᾶς τῆς Ὁρθ. Κοι- νότητος Βερροίας	77
Ἐκ δωρεᾶς ἐξ Ἀγ. ὄρους	93
Ἐκ δωρεᾶς τῆς Μονῆς Δομποῦ	6
Ἐκ δωρεᾶς τοῦ Προέδρου τῆς Ἐταιρείας κ. Ἀρι- στείδου Παππούδωφ ..	103
Ἐκ δωρεᾶς Γ. Λαμπάκη	224
Ἐκ δωρεᾶς διαφόρων ...	22
Φροντιδ. τῆς Διευθύνσεως	2

Τὸ ἅλον 571.

Τούτων ἀξιολογώτερα εἰσι ἢ ἐν ἀπὸ τῶν κατακομβῶν συλλογῇ (ἀριθ. 2678—2691) καὶ ἡ δωρεὰ τοῦ Μ. Πατριάρχου Ἱεροσολύμων κ. Δαμιανοῦ (2811—2839).

Τὸ Μουσεῖον ἡμῶν κατὰ τὸ ληξάν ἔτος 1901, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἐν αὐτῷ βιβλίου τῶν ἐγγραφομένων ἐπισκεπτῶν, ἐπεκέφθησαν 5948.

ἦτοι κατὰ

Ἰανουάριον.....	395	Ἰούλιον	306
Φεβρουάριον.....	544	Αὔγουστον.....	490
Μάρτιον.....	612	Σεπτέμβριον	714
Ἀπρίλιον	748	Ὀκτώβριον	615
Μάϊον	476	Νοέμβριον	300
Ἰούνιον.....	442	Δεκέμβριον	305

Τὸ ὅλον 5948 (4)

Β'. Περιηγήσεις ἡμῶν κατὰ τὸ ἔτος 1901.

Καὶ πάλιν διὰ πολλοστὴν φορὰν τὸ **Ναύπλιον** (1 Μαΐου 1901) ἐξητάσαμεν, καὶ ἰδίᾳ τὸ παρεκκλήσιον τοῦ στρατιωτικοῦ Νοσοκομείου, εἰς ὃ οὐδὲν λόγου ἄξιον ἀντικείμενον εὑρομεν.

Τῇ 4 ὅμως Μαΐου ὑπὸ τοῦ κ. Π. Κοβατζῆ ὀδηγοῦμενοι, μεταβάαντες εἰς τὸν ξυλουργὸν Β. Μαρούσην ὅπως πληροφορηθῶμεν περὶ χλκογεγραμμένης πλακὸς ἀντιμηνσίου, ἦν ποτε ἐν Ἀργεὶ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ μακαρίτου Δεσύλλα εἶδομεν, εἰς ὃν ἦν ὑπρέτης ὁ ἀνωτέρω ξυλουργός, ἀπροσδοκῆτως καὶ ἐκθαμβοὶ ἀνεύρομεν ἔγγραφον, ὅπερ ἀπὸ τῆς πτώσεως πολλοὶ ἐπεθύμησαν νὰ ἴδωσι καὶ οὐκ εἶδον, δι' ὃ ποταμοὶ ἐχύθησαν αἱμάτων, καὶ εἰς ὃ τὴν παῦσιν τῶν δεινῶν τῆς αἰχμαλωσίας ἠλπισαν οἱ πατέρες ἡμῶν.

Τὸ ἔγγραφον τοῦτο ἦν ἐπίσημον βασιλικὸν γράμμα, γαλλιστὶ γεγραμμένον, δι' οὗ ὁ βασιλεὺς Λουδοβίκος τὴν γνησίαν βασι-

(4) Ὡς συνήθως οὐδὲ τοῦ $\frac{1}{3}$ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐπισκεπτομένων ἐγγραφομένου, οὔτοι ἀνέρχονται περίπου εἰς 17844.

λικήν καταγωγὴν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ὁθωνος πιστοποιῶν, ἐδήλου πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Γερουσίαν, ὅτι, θεία προνοία, τῆς Ἑλλάδος, τῆς ἐνδόξου ταύτης πατρίδος τοῦ Μιλτιάδου καὶ τοῦ Περικλέους, ἀνεξαρτήτου Κράτους κηρυχθείσης, ἀπέστειλεν ὡς βασιλέα τὸν ζητηθέντα πολυγαπημένον υἱὸν αὐτοῦ Ὁθωνα.

Ἴδου ὡς ἔχει κατὰ μετὰφρασιν τὸ πολύτιμον τοῦτο ἔγγραφον⁽⁴⁾, δι' οὗ μετὰ τοσοῦτων αἰῶνων δουλείαν ἤζιωθη καὶ πάλιν ἡ ἀναγεννηθεῖσα Χριστιανικὴ Ἑλλάς τοῦ πρώτου Χριστιανοῦ αὐτῆς βασιλέως.

Κύριοι Γερουδισταί !

Ἔλαβον μετ' ἐξειδιασμένης εὐχαριστήσεως τὸ ἀπὸ 1]13 τοῦ παρελθόντος Ἀπριλίου Ὑμέτερον διάγγελμα, δι' οὗ Μὲ ἐκφράζετε τὰ αἰσθήματα τοῦ Ὑμέτερου ἔθνους περὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ φιλάτου καὶ περιπονήτου Μου υἱοῦ, τοῦ Πρίγκηπος Ὁθωνος τῆς Βαυαρίας, εἰς τὸν θρόνον τῆς ἀναγεννωμένης πατρίδος τοῦ Μιλτιάδου καὶ τοῦ Περικλέους.

Μεγίστην ἀποδίδω ἀξίαν εἰς τὴν πάνδημον ψῆφον λαοῦ, διδασκθέντος διὰ πολυχρονίων δυστυχημάτων τ' ἀληθῆ αὐτοῦ συμφέροντα. Ἀναγνωρίζω ἐν τῇ δι' Ὑμῶν διαβιβαζομένη Μοι αὐτοῦ φωνῇ τὴν θέλησιν τοῦ Ὑψίστου, ὅστις διὰ τῶν οἰκιωμῶν αὐτοῦ ἔνευσε νὰ ἐπιθέσῃ τέρμα εἰς τὰ δεινά, ὑφ' ὧν ἡ Ἑλλάς κατετρέχετο.

Πληρωθήσεται ἡ ἀπόφασις τῆς θείας Προνοίας, καὶ Πρίγκηπος τοῦ Οἴκου μου φαίνεται παρ' αὐτῆς προωρισμένος νὰ ἐπαναγάγῃ ἐν μέσῳ τῶν λαῶν τῆς ἀναγεννωμένης Ἑλλάδος ἡμέρας εἰρήνης καὶ εὐδαιμονίας· δοξάζω τὸν Θεὸν μεθ' Ὑμῶν. Ὁ Κυρίαρχος Σας θέλει ἐντὸς ὀλίγου σπεύσει εἰς ἐκπλήρωσιν τῶν εὐχῶν Σας.

(4) Ἀντίγραφον ἐκ τοῦ : «Συλλογὴ τῶν εἰς τὸ Ἐξωτερικὸν δημόσιον δίκαιον τῆς Ἑλλάδος ἀναγομένων ἐπισήμων ἐγγράφων. Ἐκδοθεῖσα ὑπὸ Ἀλεξάνδρου Ι. Σούτσου. Ἀθῆναι, 1858 . σελ. 291.

Πρὸ αὐτοῦ δὲ θέλουσι προηγηθῆ εἰς τὴν Ἑλλάδα, πρὸς σχηματισμὸν τῆς ἐπὶ τῆς ἀνηλικιότητος αὐτοῦ Ἀντιβασιλείας, ἄνδρες ὑπ' Ἐμοῦ ἐκλεχθέντες. Ἐμπνέονται καὶ οὔτοι, ὡς καὶ ὁ υἱός Μου, ἐκ τῶν αὐτῶν, ὧν καὶ Ἐγὼ αἰσθημάτων, ἐπ' ἀγαθῶ τῆς Ὑμετέρας Πατριδος. Περιστοιχίσατε αὐτοὺς διὰ τῆς πίστεως καὶ τῶν φώτων Σας. Θέλτε οὕτως ἀσφαλίσαι τὰ ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους εὐτηγῆ ἀποτελέσματα τῆς ἐν μέσῳ Ὑμῶν ἐμφανίσεως αὐτῶν, εἰς ὁ σταθερῶς ἀποβλέπουσιν αἱ ἠνωμέναι προσπάθειαι τῶν ἀγαθῶν πολιτῶν. Ὁ Κύριος διατηρεῖ Ὑμᾶς ὑπὸ τὴν ἀγίαν καὶ κραταίαν αὐτοῦ σκέλην.

Ἐν τοῖς Λουτροῖς Βρυκενῆς τῆ 10]22 Ἰουλίου 1832.

ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ

Βαρῶνος Γκίτζε.

Ἐπὶ τοῦ φακέλλου εὔρηται ἡ μεγάλη σφραγίς τοῦ Βαυαρικοῦ Κράτους, φέρουσα ἐν μέσῳ τὸ Βαυαρικὸν στέμμα, ἐκατέρωσε τὰ στοιχεῖα A. D. καὶ περίξ: «LUDOVICUS DEI GRATIA REX BOIOARIA»⁽¹⁾.

Τῆ 7 Αὐγούστου, ἐν συνοδείᾳ τοῦ Πανοσιωτάτου ἀρχιμανδριτοῦ κ. Ἐλευθερίου Καστρονησίου, ἀνεχωρήσαμεν ἐκ Πειραιῶς διὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀτμοπλοίου «Πηνεῖος» διὰ τὴν Θεσσαλονίκην.

Τῆ 9 Αὐγούστου ἀφίχθημεν εἰς τὴν δυσὶν ἐπιστολαῖς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου κεκοσμημένην ἱστορικὴν καὶ ὠραίαν Θεσ-

⁽¹⁾ Εὐτυχεῖς ὅτι συνετελέσαμεν εἰς τὴν διάσωσιν τοιοῦτου ἐπισήμου βασιλικοῦ ἐγγράφου, δι' οὗ δηλοῦται ἡ ἀπὸ ἐπισήμου βασιλικοῦ αἵματος καταγωγή τοῦ πρώτου μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν Χριστιανοῦ βασιλέως τῆς Ἑλλάδος, δι' ἐπιστολῆς ἡμῶν πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως κ. Γ. Θεοτόκην ἐγνωρίσαμεν τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου ἐγγράφου, καὶ ὅτι ἠθέλομεν λάβει τὴν Ὑψηλὴν τιμὴν νὰ παραδώσωμεν αὐτὴ εἰς τὴν Α. Μ. τὸν Βασιλέα, ὅπως διατάξῃ ἵνα κατατεθῆ τοῦτο ὅπου ἡ Α. Μ. ἤθελε θεωρήσει καλόν.

σαλονίκην(⁴), πέμπτην ταύτην πόλιν, ἦν ἐν Μακεδονίᾳ ἀπὸ Νεαπόλεως, Φιλίππων, Ἀμφιπόλεως καὶ Ἀπολλωνίας ἐπεσκεύθη ὁ Ἀπόστολος Παῦλος.

Ἐνταῦθα ἐξητάσαμεν πᾶσαν τὴν Χριστιανικὴν Ἀρχαιολογίαν τοῦ τόπου. πρὸ παντὸς τὸν τόπον ὅπου ἡ ἐπιτόπιος παράδοσις ἀναφέρει ὅτι ἐκήρυξεν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος (⁴), τὰ ιστορικὰ τεῖχη τοῦ φρουρίου τῆς κατ' ἐξοχὴν πόλεως τοῦ μεγαλομάρτυρος Δημητρίου, τὴν θριαμβευτικὴν ἀψίδα τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ὑπενθυμίζουσιν τὴν ἐξωθεν τοῦ Κολοσσαίου ἐν Ρώμῃ ἐτέραν τούτου ἀψίδα καὶ τὸν ἀρχαῖον ἵππόδρομον, ἔνθα ἐγένετο ἡ ἐπὶ τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου σφαγὴ τῶν 7,000.

Ἐξητάσαμεν πάντας τοὺς ἀρχαίους ναοὺς καὶ ἰδίᾳ τὸν κυκλικὸν (διαμετρ. 25 μέτρων) ναὸν τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου φέροντα λαμπρὰ ψηφιοθετήματα Δ'—Ε' αἰῶνος, τὴν Βασιλικὴν τοῦ Ἀγίου Δημητρίου, ἐν ἧ καὶ ὁ τάφος τοῦ μεγαλομάρτυρος, ἔνθα ἐξέχουσιν ἡ λαμπρὰ αὐτῆς γυναικωνίτις, τὰ φυλλοφόρα αὐτῆς κιονόκρανα, ἡ πρὸ ταύτης μονόλιθος φιάλη κλ.

Ἐξητάσαμεν τὸν ναὸν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, δι' ἐξόχου κεραμοπλαστικῆς τέχνης κεκοσμημένον (Εἰκῶν 14), τὸν ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ οἰκοδομηθέντα ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας, ἐν ᾧ ὁ ἀπὸ ὀφίτου λίθου μαρμαρίνος ἄμβων καὶ τὰ λαμπρὰ ψηφιοθετήματα.

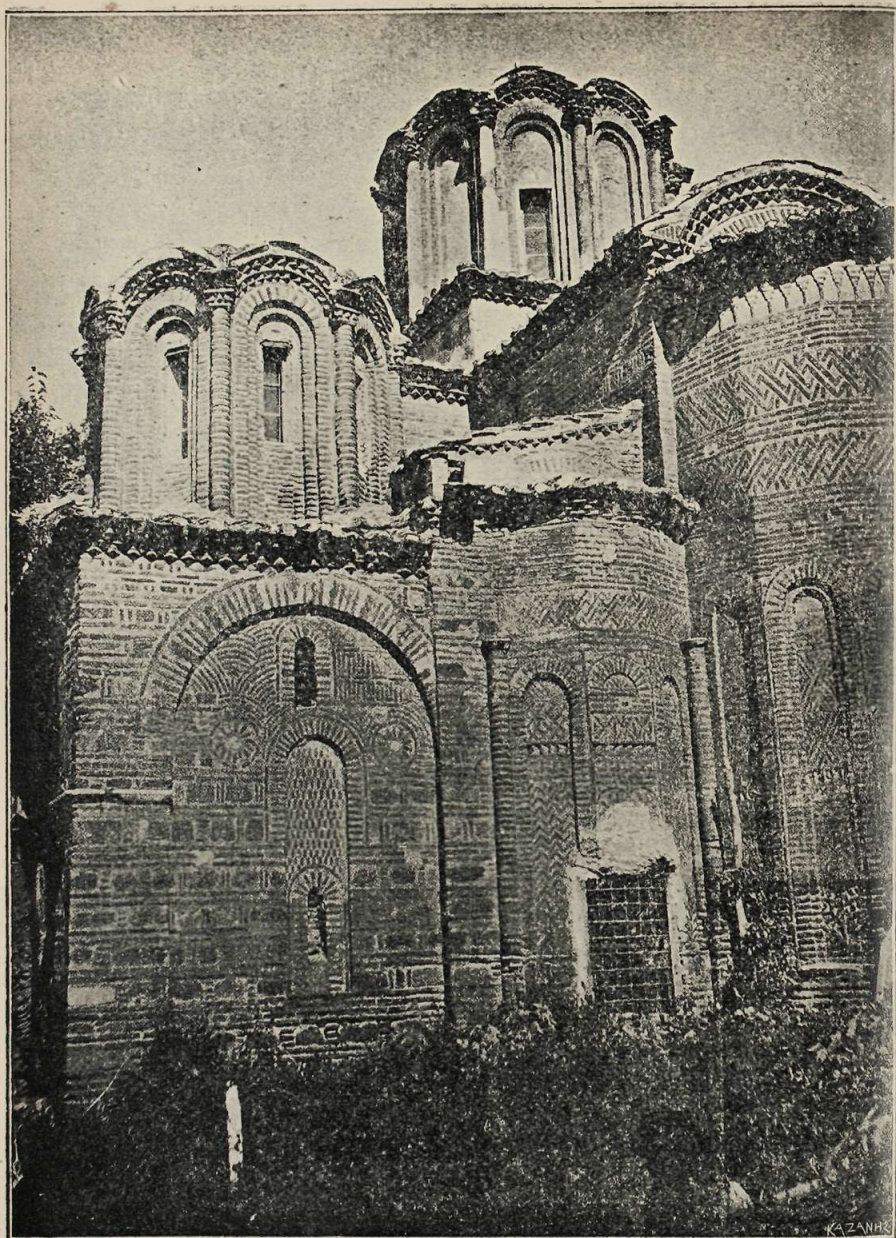
(⁴) Περὶ Θεσσαλονίκης ἰδέ·

«Διάφορα περὶ Θεσσαλονίκης σημειώματα» ὑπὸ Β. Α. Μυστακίδου. Κ]λις. 1899—1900.

«Θεσσαλονίκης Βυζαντιακοὶ ναοὶ καὶ ἐπιγράμματα αὐτῶν» ὑπὸ Π. Ν. Παπαγεωργίου ἐν τῷ Byzantinische Zeitschrift. Krumbacher.

«Un édit de l'Empereur Justinien II. en faveur de la Basilique de Saint Démétrius à Salonique κλ.» par P. N. Papageorgiu. Leipzig. 1900.

(¹) Γνωστὸν ὅτι ἐκ Θεσσαλονίκης ἐξεδίωξαν τὸν Ἀπόστολον Παῦλον οἱ Ἑβραῖοι· οὗτος δὲ ἔνεκα τούτου κατέφυγεν εἰς Βέρροϊαν (Πράξ. ιζ'. 10). Τούτου ἔνεκα μέχρι τοῦ νῦν οἱ ἀπὸ τῶν πέριξ τοῦ Θεσσαλονικεῖς καλοῦσι «Πυλοκατηραμένους».

Εἰκὼν 14.

Ἡ ἐν Θεσσαλονίκῃ ἱερὸς ναὸς τῶν Ἁγ. Ἀποστόλων, φέρων
πλουσιωτάτην κεραμοπλαστικὴν διακόσμησιν.

Ἐπεσεκέφθημεν τοὺς ναοὺς τοῦ Προφήτου Ἡλίου, τοῦ Ἀγ. Παντελεήμονος, τῆς Θεοτόκου, τοῦ Ἀγίου Μηνᾶ, τῆς Ἀγ. Θεοδώρας, τῆς Ὑπαπαντῆς, τὴν Μονὴν Βλατέων κλ. κλ.

Πληθὺν ἀντεγράψαμεν Χριστιανικῶν ἐπιγραφῶν Θεσσαλονίκης καὶ ποικίλα ἐφωτογραφήσαμεν τῆς πρωτογόνου ἀρχαίας Χριστιανικῆς τέχνης.

Τῇ 15 Αὐγούστου ἀνεχωρήσαμεν ἐκ Θεσσαλονίκης ἐν τῷ σιδηροδρόμῳ τοὺς ὠραίους ὕμνους τῆς Θεομήτορος μετὰ τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν συνοδίτου ὑποψάλλοντες, καὶ ἀφίχθημεν εἰς **Βέρροια**, ἔκτην ταύτην ἐν Μακεδονίᾳ πόλιν, ἣν ἀπὸ Θεσσαλονίκης ὁ Παῦλος νύκτωρ διωκόμενος κατέλαβεν⁽¹⁾.

Δὲν περιγράφεται ἡ ἱερὰ συγκίνησις, ὑφ' ἧς κατελήφθημεν τοὺς ἐν Βερροίᾳ Ἑλληνας δούλους ἀδελφοὺς ἡμῶν Χριστιανούς ἐπισκεφθέντες.

Ἐν ταύτῃ οὐδεμίαν σχεδὸν ἀφήκαμεν Ἐκκλησίαν ἢ Παρεκκλήσιον, ὧν ὁ ἀριθμὸς περὶ τὰ 50 ἀναβάνει, ἐν οἷς δὲν ἐσπουδάσαμεν ἢ δὲν περιεγράψαμεν τὰ ἐν αὐτοῖς, τὰς εἰκόνας, τὴν τέχνην, τὰς ἐπιγραφάς, τὰ σκευῆ κλ. κλ.⁽²⁾. Ὅτι πρὸ παντος τὴν ἡμετέραν προσοχὴν ἐκίνησεν ἦτο ὁ ἀνατολικὸς τοῖχος, ἐν ᾧ ἡ κόγχη τοῦ ἡρειπωμένου ναοῦ τοῦ Ἀγίου Νικολάου (Εἰκῶν 15), ἔξοχον ἀληθῶς μνημεῖον ἀρχιτεκτονικῆς κεραμοπλαστικῆς τέχνης, ὅπερ οἱ ἐκεῖ μετὰ τινὰς ἡμέρας προὔτιθεντο νὰ κάτεδαφίσωσι πρὸς ἀνέγερσιν σχολείου, καὶ τὸ ὁποῖον, ἐλπίζομεν ὅτι, ἐσώσαμεν ἀπὸ τῆς ἀνεπανορθώτου αὐτοῦ καταστροφῆς.

Ἐκ Βερροίας εἰς Θεσσαλονίκην ἐπιστρέψαντες, τῇ μεσημβρίᾳ τῆς 19 Αὐγούστου ἀνεχωρήσαμεν διὰ τὸ **Ἅγιον Ὄρος**⁽³⁾, εἰς ὃ

(1) Πράξ. ιζ'. 10.

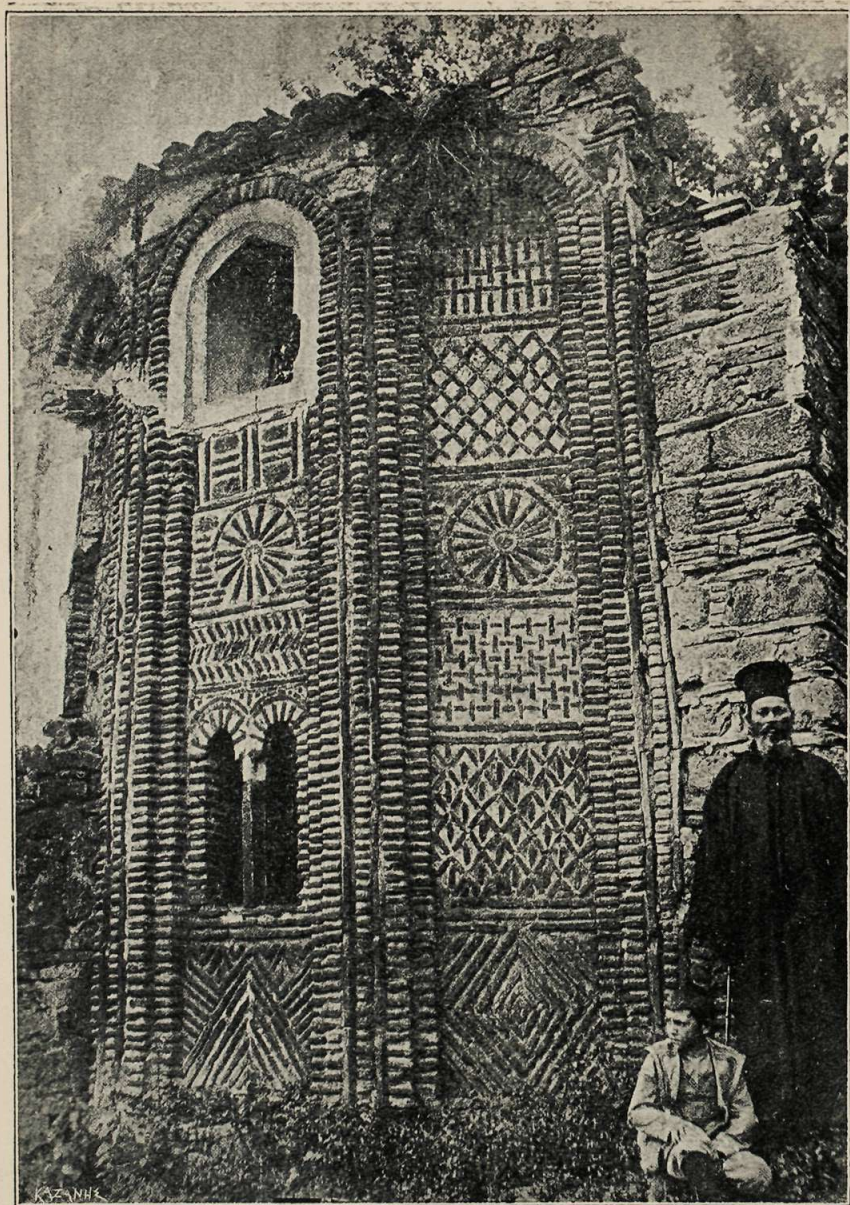
(2) Ἴδιος λόγος ἐκτενῶς δηλώσει τὰς περὶ τὴν Βέρροϊαν σπουδὰς, μελέτας καὶ ἐρεῦνας ἡμῶν.

(3) Περὶ Ἁγίου ὄρους ἰδὲ

«Die Kunst in den Athos—Klöstern von Heinrich Brocchhaus. Leipzig. 1891».

«Τὸ Ἅγιον ὄρος, ὑπὸ Γερασ. Σμυρνάκη» Ἀθῆναι. 1903».

«Recueil des inscriptions chrétiennes du Mont Athos. par G. Millet, I. Pargoire et L. Petit. première partie. Paris. 1904».

Εἰκὼν 15.

Κεραμοπλαστικὴ διακόσμηση ἐπὶ τῆς κόγχης τοῦ ἐν
Βεργοῖα ἠρειπωμένου ναοῦ τοῦ Ἁγ. Νικολάου,

μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἀφίχθημεν ἐν μέσῳ ἀπλέτου φωταψίας τοῦ λιμένος τῆς Δάφνης, τῶν ἐκεῖ τὴν ἐπέτειον τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσεως τῆς Α. Μ. τοῦ Σουλτάνου ἑορταζόντων. Ἐν Δάφνῃ ὑπνώσαντες, τὴν πρωΐαν ἀνήλθομεν εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Ἐηροποτάμου, ἐν ἧ̄ διημερεύσαμεν ταύτην σπουδάζοντες.

Ἐκεῖθεν ἀνήλθομεν εἰς τὰς Καρυάς, ἔνθα εὐπρεπέστατον κατάλυμα προητοιμάσθη ἡμῖν τὸ τοῦ, νῦν ἐν μακαριστοῖς, Βαρθολομαίου τοῦ Ἰβηρίτου. Τῇ πρωΐᾳ τῆς 21 Αὐγούστου εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Καϊμακάμη, τοῦ μόνου ἐν Ἀγίῳ Ὁρει ἀντιπροσώπου τῆς Α. Μ. τοῦ Σουλτάνου, μετέβημεν εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τοῦ Πρωτάτου, ἔνθα οἱ Ἐπιστάται τοῦ ἱεροῦ Κοινοῦ προσεφώνησαν ἡμᾶς τὸ «ὥς εὖ παρέστητε»· ἡμεῖς δὲ διὰ μικρᾶς προσλαλιᾶς καὶ ἐν γενικαῖς γραμμαῖς εἰσαγωγῆς εἰς τὰς σπουδὰς τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογίας, ἀνεπτύξαμεν αὐτοῖς τὸν σκοπὸν δι' ὃν ἀφίχθημεν εἰς Ἁγίον Ὁρος.

Κατελθόντες δ' εἶτα ἠρξάμεθα εὐθὺς ἀπὸ τῆς σπουδῆς τοῦ Πρωτάτου, ἔνθα αἱ διάσημοι γραφαὶ τοῦ Πανσελήνου καὶ ἡ ἱερὰ εἰκὼν τοῦ «Ἄξιόν ἐστιν».

Μετὰ ταῦτα ἐν γενικῇ καὶ διαρκεῖ κωδωνοκρουσίᾳ βαθεῖαν προκαλούσῃ συγκίνησιν ἐπὶ τῇ τιμῇ, ἐπεσκέφθημεν τὸ Σεραῖον τοῦ Ἀγίου Ἀνδρέου, ζάπλουτον ἱερὰν Μονὴν τῶν ἡμετέρων ἀγαπητῶν Ῥώσων ὁμοδόξων Χριστιανῶν.

Εἶτα κατὰ σειρὰν ἠρξάμεθα τῆς σοβαρᾶς σπουδῆς καὶ μελέτης τῶν ἐν Ἀγίῳ Ὁρει Μονῶν. Ἐπεσκέφθημεν τὰς Μονὰς τοῦ Κουτλουμουσίου, τοῦ Βατοπαιδίου, τοῦ Ἐσφιγμένου, τοῦ Χιλιανταρίου, τὴν Σκήτην τοῦ Ἀγίου Δημητρίου τῆς Μονῆς Βατοπαιδίου, ἐν ἧ̄ καὶ διενυκτερεύσαμεν, τὴν Μονὴν τοῦ Παντοκράτορος τὴν Μονὴν τοῦ Σταυρονικήτα⁽¹⁾, τὴν Μονὴν τῶν

(1) Ἐνταῦθα εὗρομεν ἡγουμενεύοντα τὸν νῦν ἐν μακαριστοῖς πεφλημένον ἡμῖν ἐν τῇ Ῥιζαρείῳ Σχολῇ συμμαθητὴν, τὸν ἀρχιμανδρίτην Θεόφιλον Σταυρονικητιανόν, εἰς οὗ τοὺς ἀγρύτους κόπους ὀφείλεται ἡ διάσωσις τῆς Ἱερᾶς ταύτης Μονῆς. Ἡ Ἐταιρεία ἡμῶν τιμῶσα τὸν ἄνδρα παμφηφεὶ ἐξελέξατο αὐτὸν μέλος αὐτῆς ἀντεπιστέλλον.

Ἰβήρων, καὶ τὸν Μυλοπόταμον, ἔνθα ἐπὶ μακρὸν φιλοσοφῶν ἐμόναζεν ὁ θεῖα προνοία Ἠγέτης τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῷ Οἴκου-μενικῷ θρόνῳ Ἰωακείμ ὁ Γ'.

Ἐπεσκέφθημεν τὴν Μονὴν τοῦ Καρακάλου, τὴν Μονὴν τῆς Λαύρας, τὸ ὑπὸ τὴν Ἀγίαν Ἄνναν λαυρεωτικὸν κελλίον τοῦ Ἀγίου Ἐλευθερίου,⁽⁴⁾ τὴν Μονὴν τοῦ Ἀγίου Παύλου, καὶ τὴν Μονὴν τοῦ Διονυσίου, ἐν ἧ ἐνετύχομεν κηδεῖα μοναχοῦ.

Ἐπεσκέφθημεν τὴν Μονὴν τοῦ Γρηγορίου, τὴν Ρωσσικὴν Μο-

Εἰκὼν 16.

Ἡ Θεοτόκος ἐπιμελουμένη τοῦ παιδὸς Ἰησοῦ.
ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου τοῦ ναοῦ τῆς ἐν Ἄθῳ Μονῆς τοῦ
Δοχειαρίου. (Ἔργον τοῦ 1568).

(4) Ἐν τούτῳ διενυκτερεύσαμεν, τοῦ ἡμετέρου συνοδίτου ἀρχιμανδρίτου κ. Ἐλευθερίου Καστρηνσίου ἀναβάντος ἐντεῦθεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Ἄθῳ, ὅπως τελῆσῃ τὴν θεῖαν Μυσταγωγίαν· τῇ μεσημβρίᾳ δὲ τῆς ἐπομένης (4 Σεπτεμβρ.) συνηντήθημεν εἰς τὸ ναύσταθμον [ταρσανᾶν] τῆς Μονῆς τοῦ Ἀγ. Παύλου.

νήν τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος⁽¹⁾, καὶ τὴν Μονὴν τοῦ Δοχειαρίου, ἐν ἣ ἐπὶ μὲν τοῦ ὑπερθύρου τοῦ ναοῦ εἰκονίζεται ἡ Θεοτόκος ἐπιμελουμένη τοῦ παιδὸς Ἰησοῦ (Εἰκ. 16), ἐπὶ δὲ τοῦ θόλου ὁ Παντοκράτωρ (Εἰκ. 17), ἀμφότερα κάλλιστα ἔργα τοῦ 1568.

Ἐπισκέφθημεν εἶτα τὴν τοῦ ἡμετέρου σεβ. καθηγητοῦ Νικηφόρου τοῦ Κηλογερᾶ Μονὴν τοῦ Ξενοφώντος⁽²⁾ καὶ τελευταῖον τὴν Σκήτην τοῦ Ξενοφώντος.

Εἰκὼν 17.

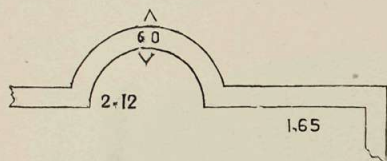
Ὁ Παντοκράτωρ ἐπὶ τοῦ θόλου τοῦ ναοῦ τῆς ἐν Ἄθῳ Μονῆς τοῦ Δοχειαρίου, ἔργον τοῦ 1568.

(1) Ὁσαύτως ἐν γενικῇ καὶ βαρεῖα κωδονοκρουσία ὑπεδέχθησαν ἡμᾶς οἱ Πατέρες τῆς Ρωσικῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος.

(2) Ἐνταῦθα ἀπ' εὐθείας ἐν τῷ Καθολικῷ μεταβάντες, ἱερὸν τρισά-

Τῆ 10 Σεπτεμβρίου δι' Ὀθωμανικοῦ ἀτμοπλοίου ἀνεχωρήσαμεν ἐξ Ἁγίου Ὁρους διὰ Θεσσαλονίκην, ὁπότεν τῆ ἐπομένῃ (11 Σεπτ.) ὥρ. 4 μ. μ. ἀνεχωρήσαμεν διὰ Βόλον, ἔνθα ἀφίχθημεν τὴν ἐπομένην (12 Σεπτ.) μ. μ. Τῆ δὲ πρωΐα τῆς 13 μετέβημεν εἰς Λάρισσαν.

Τῆ 15 Σεπτεμβρίου ἐπεσκέφθημεν τὸ πρῶτον τὸν **Τύροναθον**,

Εἰκὼν 18.

**Ἐρείπια ἀρχαίου χριστ. ναοῦ
εἰς τὰ Θεσσαλικά Τέμπη.**

χριστιανικὴν ἀρχαιολογικὴν ἔποψιν αὐτὰ ἐξετάσαντες.

Κατὰ τὰς ἡμέρας δ' ἐκεῖνας ὑπὸ τῶν ἐκεῖ ἀνεκαλύφθησαν θεμέλια ἱεροῦ ναοῦ κατὰ τὸ παρατιθέμενον σχέδιον (Εἰκ. 18) (*).

Ἐπεσκέφθημεν εἶτα τὴν ἔνδοξον τοῦ Ῥήγα πατριδᾶ, τὰς ὠραίας Φερράς, μεθ' ὃ διὰ Βόλου τῆ 22 Σεπτεμβρίου ἐπανήλθομεν εἰς τὰ ἴδια.

Ἵνον ἀνεπέψαμεν πρῶτον εἰς μνήμην τοῦ Νικηφόρου τοῦ Καλογεῶ, εἶτα τοῦ διαπρεποῦς τῆς Ἑλληνικῆς Ἱεραρχίας Ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξ. Λυκούργου, ὅστις ἄλλοτε μετὰ πολλοῦ ἐνδιαφέροντος ἐπεσκέυθη τὴν Μονὴν ταύτην, καὶ τῆς ἡμετέρας ἀειμνήστου Μητροῦ. Τῆ 8 δὲ Σεπτεμβρίου καὶ τῶν ἀγράντων ἐκοινωνήσαμεν μυστηρίων ἐν τῇ ἱερᾷ ταύτῃ Μονῇ, τὸν ἀχειρίδωτον μανδῦαν ὑπὸ τῆς Ἀδελφότητος περιβληθέντες, ὡς τὴν ἐλαχίστην κουράν τοῦ ἀναγιώσκοντος ἔχοντες καὶ ὡς Σταυροφόρος τοῦ Παναγίου Τάφου.

(*) Λαθόντες ὑπ' ὄψει τὰ ἐπὶ τοῦ ὄρους τοῦ Ὀλύμπου ἐν ἀποκρήμνοις σπηλαίοις εὑρισκόμενα εἰρήπια Ἐκκλησιῶν, τὴν ἀπὸ τοῦ Η' αἰῶνος ὑπαρξίν τοῦ ἐκεῖ ἀσκητοῦ Ἰωαννικίου, εἰς ὃν ἀποδίδεται καὶ ἡ εὐχὴ «Ἡ ἐλπίς μου ὁ πατήρ, καταφυγή μου ὁ υἱὸς κλπ.», φρονοῦμεν ὅτι πολὺ πρὸ τοῦ Ἁγίου Ὁρους τὰ Τέμπη καὶ ὁ Ὀλυμπος ἐχρησίμευσαν ὡς κρησφύγετα τῶν Μοναχῶν· ἐντεῦθεν δ' οὗτοι ἐτράπησαν εἶτα πρὸς τὸ Ἁγιον Ὄρος.

ἐξετάσαντες τοὺς ἐκεῖσε χριστιανικοὺς ναοὺς, καὶ ἀντιγράψαντες ὅσας χριστιανικὰς ἐπιγραφὰς ἠδυνήθημεν νὰ ἀνεύρωμεν.

Τῆ 16 Σεπτεμβρίου ἐπεσκέφθημεν τὰ περιλάλητα διὰ τὴν φυσικὴν αὐτῶν ὠραιότητα Τέμπη ὑπὸ